

PACIFISME

De V.B. is van bij haar ontstaan vermengd en verbonden geweest met allerlei andere bewegingen en ideologische stromingen. Zo hebben vele flaminganten zich vaak krachtig gekant tegen de Belgische strijdkrachten en de veiligheidspolitiek – of tegen bepaalde aspecten ervan – en pleitten zij voor het regelen van internationale conflicten op geweldloze wijze. Er was dus een zone met overlappingen tussen V.B. en pacifistische en antimilitaristische stromingen.

De strijdkrachten en de mogelijkheid om internationale politiek te bedrijven vormden de nationale machtsmiddelen bij uitstek. Zij bevestigden de soevereiniteit van de Belgische staat. Naarmate de Vlaams-nationalisten in conflict kwamen met de Belgische staat, kregen deze machtsmiddelen voor velen van deze radicalen een 'Vlaamse' invulling, onder meer in de vorm van bondgenootschappelijke gevoelens voor en dienstbaarheid aan Duitsland dat België bedreigde. Milities moesten gewapende macht in anti-Belgische handen geven. Dat proces leidde tot ernstige wrijvingen tussen deze anti-Belgische flaminganten enerzijds en Vlaamsgezinde pacifisten en antimilitaristen anderzijds. De vraagstukken betreffende internationale betrekkingen en bondgenootschappen, antimilitarisme of militarisme, met geweld of geweldloos... hebben binnen de V.B. gezorgd voor conflicten die de beweging verdeelden.

Voor een beter begrip van de algemene ontwikkelingsgang van de V.B. is een overzicht van de graad en de intensiteit van vermenging met het pacifisme en het antimilitarisme dus niet overbodig.

ENKELE BEGRIPSVERDUIDELIJKINGEN

In het Nederlandse taalgebruik is de term "vredesbeweging" ingeburgerd, maar een sluitende definitie is eigenlijk niet te geven omdat net zoals de V.B. deze beweging veelvormig van gedaante verandert naarmate de geschiedenis vordert. Als omschrijving is bruikbaar: "De beweging die beoogt de relaties tussen mensen, groepen en staten zo geweldarm mogelijk te maken, met als doel verstandhouding en samenwerking te bevorderen."

Daarbinnen worden er klemtonen gelegd. Er bestaan internationalisten die mikken op het uitbreiden en doen toepassen van het internationaal recht. Zij wensen internationale samenwerking en cultu-

NOORDER KASTEEL
Burgers past op!

TOEKOMST VAN ANTWERPEN!
Uw lot is in de kiesbus!

WEG MET DE KASTEELN! STEM T VOOR DE MEETING.

De Antwerpse Meetingpartij profileerde zich vanaf 1861 als een politieke beweging die zich keerde tegen de inrichting van stad en omgeving als militaire vesting. In haar propaganda riep ze beelden uit het verleden op, toen de Antwerpse forten de stad beschoten, in plaats van haar te verdedigen. De Meeting combineerde een Antwerpse, een antimilitaristische en een Vlaamse reflex. (AMVC)

rele uitwisseling en ze zijn bereid de nationale souvereiniteit daarvoor in te perken. Daarbinnen zijn er “pacificatoren” die bereid zijn op actieve wijze macht – ook militaire – als een ‘minder kwaad’ aan te wenden om de doeleinden van de vredesbeweging te bereiken. Er bestaan daarnaast ook groepen voor wie het afwijzen van geweld essentieel is omdat zij elke vorm van geweld zien als in se immoreel. Zij vormen de radicaalste vleugel in de vredesbeweging en worden pacifisten genoemd. Met de staande legers vormde er zich een militaire subcultuur met een aantal specifieke kenmerken aangaande korpsgeest, hiërarchie, tucht, gewelduitoefening enzovoort. Mensen die deze aparte militaire subcultuur afwijzen en de strijdkrachten liever ingericht zien als zo weinig mogelijk te onderscheiden van de burgerbevolking, noemen we antimilitaristen. Dat laatste was zonder twijfel de oudste reflex en ze wortelde in de negatieve ervaringen die de Vlaamse bevolking had, gedurende eeuwen van oorlogen en bezettingen, met de legers die voet zetten op Vlaamse bodem.

DE 19DE EEUW

Toen België in 1830 werd gesticht, was de herinnering aan de Franse revolutionaire oorlogen, de daaropvolgende bezetting en nadien de napoleontische oorlogen met hun bloedig slot in Waterloo, nog zeer levendig. Deze periode sloeg diepe won-

den, niet alleen door de oorlogsverwoestingen, de opeisingen en de belastingdruk. Ook het inlijven van jonge mannen in de Franse legers, de Boerenkrijg die onder meer daartegen was gericht, de genadeloze repressie met zijn doodstraffen en deportaties enzovoort kwamen vooral op het platteland en in de kleine steden hard aan. Legers en dienstplicht waren in Vlaanderen niet populair, wat niet wil zeggen dat vechten voor de eigen zaak werd verworpen. De Boerenkrijg zou in katholiek-flamingantische kringen gedurende verscheidene generaties worden verheerlijkt. Vechten voor de eigen zaak vond ook plaats in 1830, toen een gewapende opstand het Nederlandse gezag verdreef (Belgische Revolutie). In 1831 volgde een Nederlandse inval waarbij Franse militaire hulp nodig was om het grondgebied te vrijwaren. Tot 1839 bleef de relatie met het Noorden erg gespannen en bestond er een groep die liever een nieuwe oorlog wilde met de noorderbuur dan concessies en gebiedsafstand te moeten doen. Verscheidene flaminganten, zoals Hendrik Conscience, behoorden tot deze oorlogspartij. In 1838 publiceerde hij *De Leeuw van Vlaanderen* die van het gewapend conflict rond 1302 een nationaal epos maakte (Guldensporenslag). Vanaf 1839 kon de nieuwe staat zich nestelen in een opgelegde neutraliteit, beschermd door de grote naburstaten. Die neutraliteit was gewapend. Er bestond een staand Belgisch leger met een profes-

sioneel kader en een troep gevormd door lotelingen en vrijwilligers. Vermits de plaatsvervanging kon worden afgekocht, bestond de troep grotendeels uit mensen uit de laagste sociale klassen. Het leger had in de eerste plaats een afschrikwekkende functie. In het geval dat de afschrikking faalde, moesten de strijdkrachten het voortbestaan van de kern van de staat verzekeren, tot de grootmachten die zich daarvoor garant hadden gesteld de invaller zouden verjagen. Het leger werd ook gebruikt om de Belgische samenhang te versterken. Het was een natiebouwende kracht (**natievorming**). Dat was ook het doel van de beginnende V.B. die, uit Belgische bezieling, de Vlaamse volkstaal en geschiedenis ging promoten om aan te zetten tot nationale fierheid. De verschillen met Fransen en Nederlanders werden dik in de verf gezet. De oorlogsvrijwilliger van 1830, Conscience, en de priester Jan-Baptist David waren voorname promotoren; zo ook de vroegere orangisten (**orangisme**), zoals Jan F. Willems, die zich uiteindelijk met de Belgische staat verzoenden maar sterk aan het Nederlands gehecht bleven.

Toch werd het Belgisch leger vrij snel minder populair bij flaminganten. Zij kwamen uit de kleine burgerij en vreesden en verachtten de soldaten. Het veelvuldig verplaatsen van de eenheden en het legeren in streken, ver van de gemeenten van oorsprong, was een maatregel die het 'Belgische' karakter bevorderde maar het zorgde ook voor vervreemding. In de garnizoensplaatsen werden de troepen beschouwd als buitenstaanders die de gesloten gemeenschappen in de dorpen en in de kleine stadjes bedreigden. De aanwezigheid van militairen bracht nogal wat overlast met zich mee en was economisch gezien, door de erfdienstbaarheden rond de fortificaties, niet erg gunstig voor de bezitters van onroerend goed. Elke oproeping voor de militaire dienst betekende bovendien een zware financiële aderlating omdat een loteling geen loon of arbeidskracht meer inbracht in het gezin en elke vrijgekochte een flinke som geld kostte. De soldaten blonken meestal niet uit door een sterke godsdienstzin. Elke kazerne en elk kampement bevorderden ontucht en onkerkelijkheid. Wie soldaat werd, vervreemde van zijn thuis en heel vaak ook van zijn godsdienst. Er waren dus redenen te over voor de boeren, de arbeiders en de kleine burgerij om het leger niet erg welgezend te zijn. In het officierenkorps waren nogal wat onkerkelijken en openlijke antiklerikalen aanwezig. Velen waren lid van een vrijmetselaarsloge. Ook dat bevorderde het antimilitarisme in katholieke kringen. De snelle verfransing van het kader was voor de Vlaamsbewusten een extra reden om afstand te nemen. Binnen het leger werd de natievormende opdracht immers begrepen als het zo snel mogelijk opdringen van het Frans als enige commando- en omgangstaal. Het hoeft dan ook niet te verbazen dat de Grieven-

commissie in 1856 vroeg om het leger in te delen in Vlaamse en Waalse regimenten zodat elkeen in eigen taal kon worden bevolen. Maar het ongenoe-gen ging dieper: wat afgewezen werd was het staande leger, de kazernes, de vervreemding van de jonge soldaat, de plicht om soldaat te worden. Dat was dus geen pacifisme in de strikte zin maar wel antimilitarisme. De pacifistische organisaties waren in de 19de eeuw erg marginaal en hadden politiek zogoed als geen impact.

De neutraliteit van het land zorgde bovendien niet voor een kommerloze situatie op strategisch vlak. Er bleef wel degelijk een buitenlandse dreiging in de vorm van een roerige zuiderbuur. Door zijn grote culturele en intellectuele uitstraling had Frankrijk bovendien veel invloed waardoor – al naar gelang van de aard van het regime in Parijs – er wel eens verwijten van dienstbaarheid aan deze buitenlandse macht vielen. Vooral de Belgische **vrijzinnigheid** zou dit te horen krijgen vanwege zijn katholieke opposenten. De vrijdenkers werden ervan beschuldigd de “partij van Frankrijk” te zijn. Vooral in Vlaanderen, waar de traditionalisten talrijk waren en men minder gehecht was aan de Franse cultuur, maakte dit indruk.

Het flamingantisme versterkte dit antagonisme. De V.B. werd in sterke mate een katholiek en traditionalistisch wapen tegen de vrijzinnigheid. Vlaamsgezinden waren snel geneigd om Brussel ervan te beschuldigen dat het al te zeer aanleunde bij Parijs. Hierbij moet worden vermeld dat de Vlaamsgezinden in meerderheid behoorden tot de antirevolutionaire strekking, mensen die in de Franse Revolutie en de latere Franse republiek, een bestendige bron van ideologisch onheil, revolutionaire neigingen en militaire agressie ontwaarden. In hun ogen was België ook besmet met dit verderfelijke gedachtegoed omwille van het simpele feit dat de vrijdenkerij er, in de vorm van liberalen en later ook socialisten en anarchisten, zo nadrukkelijk aanwezig was, vooral in de verstedelijkte regio's. Die ideologische tegenstelling bestond nochtans ook binnen de rangen van de V.B. met **Julius Vuylsteke** en **Guido Gezelle** als boegbeelden en symbolen. Toch was de meerderheid van de beweging katholiek en nog meer anti-Frans.

Het antimilitarisme werd een politiek strijdpunt van eerste orde toen Antwerpen zich verzette tegen de bouw van een nieuwe fortengordel. Die moest van de stad een ‘nationale vluchtheuvel’ maken die het Belgische politieke machtscentrum zou toelaten zich terug te trekken en zodoende te overleven zolang een eventuele oorlog duurde. Toen de militaire plannen een belangrijk deel van de Antwerpse bevolking in haar bezittingen dreigde te treffen en een hypotheek werd gelegd op de verdere uitbouw van stad en haven, barstte het verzet vanaf 1861 los. Het kreeg vorm in de **Meetingpartij** die tegelijkertijd de voorvechter was van het fla-

mingantisme en via haar volksvertegenwoordigers taalwetten wist af te dwingen. Het antimilitarisme van deze partij bracht de Vlaamsgezinden in oppositie met de regering in Brussel, de koning en de top van het leger. De Antwerpse Meeting vond weerklank en steun in het hele land maar kreeg nergens een even grote meerderheid.

De nauwe verstrengeling tussen flamingantisme en antimilitarisme zou zich ook doorzetten omdat het antimilitarisme aanwezig was in de opkomende boeren- en arbeidersbeweging die zich ook vaak flamingantisch opstelden. Tussen de V.B. en de koning met zijn officierenkorps groeide een diepe breuk. De dienstplicht, de permanente garnizoenen en de forten vonden geen genade in Meetingogen en zeker niet zolang het leger bleef wat het was. Wel werd er gepleit voor een volksleger naar Zwitsers model, dat steunde op snel mobiliseerbare regionale volksmilities met slechts een zeer klein professioneel kader in permanente dienst.

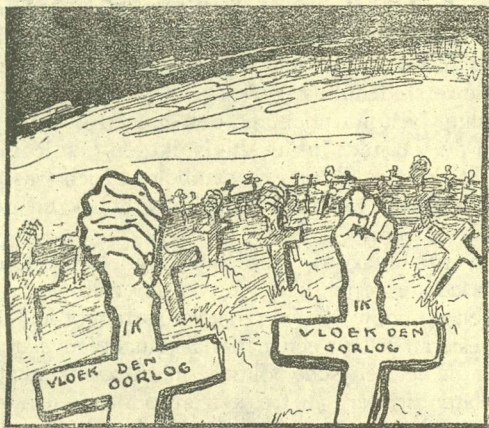
De V.B. was een belangrijke politieke kracht maar haar gewicht was niet doorslaggevend bij de besluitvorming in Brussel. Dat was goed voelbaar toen aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog het leger ingrijpend moest worden hervormd. Er was wel een formele maar geen reële tegemoetko-

*Om wille van 10 miljoen gesneuvelden,
18 miljoen gekwetsten,
6 miljoen invaliden,
850 miljard oorlogsschuld;*

Om wille van al den honger, de ellende, de smart

DE WAPENS NEER !

want zij vloeken den oorlog.

De Eerste Wereldoorlog veroorzaakte vreselijke verliezen aan mensenlevens. Na de oorlog was in Vlaams-nationalistische kringen het antimilitarisme een voornaam politiek punt (hier: verkiezingsprogrammaboekje van Het Vlaamsche Front-Kristene Volkpartij). (ADV N)

ming aan de grote Nederlandstalige aanwezigheid in de rangen van de troepen. Het Nederlands stond nog lang niet op gelijke voet met het Frans en dat betekende een hypotheek die zich tijdens de oorlog zou wreken.

In de beginjaren van de 20ste eeuw was de V.B. nochtans in kracht en aanhang gegroeid maar dat gold ook voor de **Waalse Beweging**. Sommige flaminganten begonnen hun vertrouwen in de volksvertegenwoordiging te verliezen en dreven weg van het parlementaire spoor waarlangs ogenschijnlijk toch niets meer te bereiken viel. Ondertussen nam de animositeit tussen wallinganten en flaminganten en de wederzijdse negatieve perceptie van de andere taalgroep toe. Aan de vooravond van de Duitse inval was het Vlaams natiebewustzijn sterk genoeg geworden zodat een botsing, niet alleen met het walligantisme, maar ook met de Belgische staat mogelijk was. In principe kon het radicale flamingantisme uitgroeien tot een probleem voor de veiligheid van België.

DE EERSTE WERELDOORLOG

De Duitse inval in augustus 1914 brak de langdurige periode van gewapende neutraliteit af. De Belgische bezieling steeg enorm. De woede over de Duitse agressie bracht vele notoire antimilitaristen ertoe oorlogsvrijwilliger te worden. Het Duitse optreden was immers een flagrante schending van het internationaal recht. De binnenvallende troepen vermoordden honderden burgers en brandschatten dorpen en steden. De verontwaardiging over deze bloedige invasie was immens groot en doodde vrijwel elke pacifistische of antimilitaristische neiging, ook bij de **flaminganten**.

De bewegingsoorlog liep na enkele maanden vast en verzandde tot een jarenlange stellingenoorlog. Al die tijd zat het Belgisch leger vast achter de IJzer in West-Vlaanderen; het deed niet mee aan de bloedige offensieven. Dat betekende niet dat de oorlogsterreur minder sterk inwerkte op de geesten. De strubbelingen met het officierenkader, dat zich ergerde aan uitingen van flamingantisme en soms niet over voldoende leidinggevende capaciteiten beschikte, deden het antimilitarisme herleven. Pacifisme – in dergelijke omstandigheden onherroepelijk in de vorm van defeatisme – kreeg kansen als gevolg van de oorlogsmoeheid en het verlies aan vertrouwen in de regering en de legerleiding.

Dat kon in de gegeven omstandigheden uiteraard geen vrijblijvende houding zijn. Uitingen van pacifisme en antimilitarisme waren een potentieel wapen in de handen van de tegenstander en werden des te belangrijker naarmate de oorlog langer duurde. De Duitsers beseften dat ze van het traditionele antimilitarisme en van het uit de langdurige periode van neutraliteit overgebleven gevoel van “dit is onze oorlog niet”, garen konden spinnen. Ze

werden daarin gestimuleerd door de retoriek van linkse socialisten en communisten die niet wilden meedoen aan een kapitalistische oorlog en door de neutrale houding die paus Benedictus XV aannam in de hoop op een compromisvrede. De Duitse bezetter stimuleerde de activisten om, via vredespropaganda, de gevoelens van verbondenheid met de Belgische regering van de daarvoor gevoelige kringen te verzwakken. In Antwerpen werd zelfs een Verbond voor Wereldvrede gesticht dat de activistische organisaties van de stad groepeerde en, stevig gesubsidieerd, de vredespropaganda coördineerde. Een belangrijk argument was dat een geallieerd offensief om de Duitsers te verdrijven het land stelselmatig en totaal zou vernietigen. Tegenover flaminganten werd aangevoerd dat het franskiljonse Belgisch leger een van de grootste gevaren was voor het Vlaamse karakter van hun regio. De daarvoor ontvankelijke groepen kon ingefluisterd worden dat het volgehouden verzet van achter de IJzer een vreselijke fout was tegen de belangen van de arbeidersklasse, de katholieke traditionalisten – en uiteraard ook van de Vlaamsgezinden. In de linkervleugel van het socialisme, maar ook bij groepen die aanleunden bij de christelijke arbeidersbeweging, kende een dergelijke vredespropaganda een zeker succes.

Aan de andere kant van het front werd de flamingantische Frontbeweging eveneens door dit anti-geallieerd pacifisme aangestoken. In die optiek zond zij overlopers naar de Duitse linies om een diplomatieke brug te slaan naar de agressor (Sublieme Deserteurs). Doel van de zending was de mogelijkheid te verkennen of het Belgisch leger eventueel uit de oorlog kon worden teruggetrokken of in ieder geval niet aan totale vernietiging prijsgegeven. Verscheidene overlopers, en enkele Vlaamse krijgsgevangenen uit kampen in Duitsland, werden door de Duitsers gebruikt om met pamfletten vredespropaganda te voeren in de Belgische eenheden om zodoende het moreel te verzwakken. Ook dat gebeurde vanuit een flamingantische motivatie.

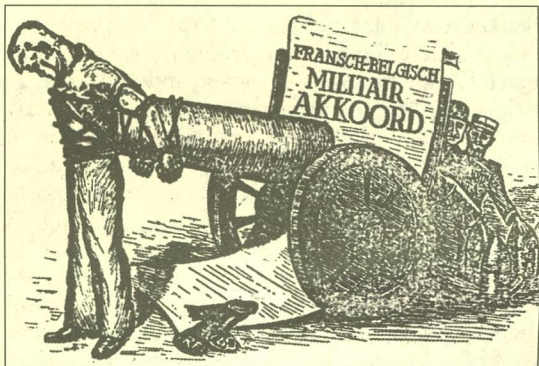
Een belangrijk agitator binnen het Belgisch leger was Antoon Pira. Hij wilde de oorlog stoppen door de Duitsers kans te bieden op een militaire doorbraak op het Belgische front. Zijn streven om de oorlog te beëindigen werd ingegeven door een pacifistische bekommernis en sloeg aan bij sommige flamingantische militairen die hoopten dat een Duitse doorbraak de Belgische regering en de legerleiding zou uitschakelen. Zo zou het flamingantisme-in-uniform van de Frontbeweging verenigd worden met het activisme, de flamingantische collaboratie met de Duitsers in het bezette land. Er kwam inderdaad een golf van deserties naar de vijand toe waarbij, naast allerlei andere motieven, antimilitarisme en pacifisme zeker een belangrijke rol speelden.

GRUWELPACIFISME IN DE JAREN 1920

De oorlog was een vreselijke ervaring. De gevechten werden gevoerd op een nooit eerder geziene schaal. Ze hadden ook, door de technische vooruitgang, een omvang en gedaante aangenomen waartegenover de individuele soldaat en de burger zich volstrekt hulpeloos voelden: gifgasaanvallen, dagenlange intensieve artilleriebombardementen, het zich ontwikkelende luchtwapen dat overal en onverwachts kon toeslaan, het gebrek aan respect voor burgers als non-belligerenten, de dreiging van besmettelijke ziekten en hongersnood enzovoort. Ongeveer 36.000 soldaten keerden nooit terug. Vele betrokkenen waren voor de rest van hun leven fysiek en psychisch getekend. Een emotioneel "Dat nooit meer!", met verwijzing naar al die ellende, zorgde voor een anti-oorlogshouding die met recht "gruwelpacifisme" werd geheten.

Daarnaast had de conflictueuze verhouding tussen officierenkorps en de flamingantische soldaat-intellectuelen gezorgd voor een herleving van de oude anti-kazernehouding. Was het leger, en haar half-officiële oud-strijdersorganisaties, overigens niet een van de sectoren uit het maatschappelijk leven die de Belgische staat de weg opstuurden naar een agressief annexionisme? De agressieve houding tegenover Nederland, de annexatieplannen in het Duitse Rijnland en in Luxemburg, de wantoestanden bij de bezetting van Duitsland en de Oostkantons, werden door Vlaamsgezinden als hoogstverwerpelijk beschouwd.

Het Belgisch leger verloor snel krediet in de V.B. en dat creëerde een nieuwe generatie van antimilitaristen. De radicaalsten verzamelden zich in Het Vlaamsche Front en in de kleine communistische groepjes in de Vlaamse steden. Daar vinden we ook vele vroegere activistische militanten terug. Herman van den Reeck bijvoorbeeld, die contacten had met Nederlandse antimilitaristen en met de

De Vlaams-nationalisten keerden zich tegen militaire afspraken met Frankrijk. Zij suggereerden dat dit akkoord van 1921 de betrokkenheid van België bij een nieuwe oorlog betekende en bovendien de Vlaamse ontvoogding tegenhield. (DE STANDAARD/HET NIEUWSBLAD: P. VAN DEN ABEELE)

Clarté-groepen en die zijn hoop had gevestigd op massale dienstweigering om zo de door hem gewenste communistische wereldorde te bereiken. Maar ook bij de flaminganten die zich groepeerden in de katholieke en socialistische partij herleefde het antimilitarisme.

Hun opponenten in de strijdkrachten waren eveneens sterk geradicaliseerd. Het activisme had de antiflamingantische houding van het kader drastisch versterkt. Dat kader werd bovendien, door de algemene dienstplicht, geconfronteerd met meer zelfbewuste dienstplichtigen-flaminganten dan ooit tevoren.

Voorals het **Verbond der Vlaamse Oud-strijders** (vos), dat ook oud-soldaten incorporeerde en zich profileerde als een van de voornaamste flamingantische drukkingsgroepen, toonde zich kritisch tegenover de Belgische buitenlandse politiek en de taaltoestanden in de strijdkrachten. Binnen deze vereniging waren Vlaamsgezindheid en antimilitarisme nauw met elkaar verbonden. Dit antimilitarisme werd aangevuurd door het gruwelpacifisme dat in die kringen werd gecultiveerd: de voorbije wereldoorlog was een onzinnige en afschuwelijke krachtmeting. Jan met de pet was het slachtoffer: de gewone soldaten in de loopgraven en de burgers thuis betaalden zwaar in bloed en geld. De oorlog werd voorgesteld als een samenzwering van kapitalisten, van ouderwetse en volksvreemde aristocraten en officieren en natuurlijk van politici en journalisten die er politiek brood in zagen om de volkeren tegen elkaar op te jatten. Daarom werd ook de vredesregeling van Versailles verworpen. Voor de Vlaamse oud-strijders stond het bovendien vast dat dit soort figuren meteen ook de verafschuwde archetypes van de **franskiljons** waren. De taalstrijd verdiepte dus de afkeer.

De Vlaamse oud-strijders verwierpen het omvangrijke staande leger, dat al te gemakkelijk kon gebruikt worden voor agressie tegen buurstaten of voor gewapend optreden tegen de eigen bevolking. Bovendien wilden ze de macht van het professionele officierenkorps terugdringen. Er werd door hen fel geageerd tegen de wapenhandel en tegen de Belgische bewapeningsinspanningen. Daarnaast moesten de Vlaamse soldaten gevrijwaard blijven voor ideologische en taalkundige besmetting door francofonen. Het vos ijverde dus voor een korte dienstitijd, voornamelijk gevuld met opleiding en een gewestelijke indeling, omkaderd door reserve-officieren uit de eigen streek. De organisatie en bewapening moesten zo zijn dat het leger slechts kon dienen om het grondgebied te verdedigen, niet voor offensieve operaties buiten de grenzen.

Naarmate de Vlaams-nationalisten zich in de loop van de jaren 1920 steeds verder afkeerden van België en de parlementaire democratie, nam het wantrouwen tegenover de strijdkrachten en de Belgische buitenlandse politiek toe. Zelfs het principe

van landsverdediging op zich werd vanaf 1928 voor de Vossen een verdachte zaak, "de moderne vorm van militarisme". Ook de internationale organisaties zoals de Volkenbond kregen geen krediet meer. Was het compromisloze pacifisme als een soort verdieping van het van oudsher aanwezige antimilitarisme dan de radicaal-flamingantische vleugel van de V.B. gaan overheersen?

Toen vanaf 1928 de eerste dienstweigeraars optraden, had zich een stroomversnelling voorgedaan. Lode Bonten, Joris de Leeuw, Lode van Dyck en anderen weigerden Franstalige bevelen op te volgen en hadden dus een louter flamingantische bekommernis. De emoties en de agitatie die hun acties opwekten, zorgden voor een aanzwellende golf van dienstweigering. Een van hun navolgers, Berten Fermont overleed tijdens zijn verblijf in de gevangenis. Vooral na diens dood werd de flamingantische argumentatie verder aangevuld met pacifisme; zodanig zelfs dat dit pacifisme de flamingantische beweegredenen wat ging verdringen. In totaal weigerden 32 mannen dienst.

Ondertussen was de ontvankelijkheid voor pacifistische invloeden vanuit het buitenland sterk gegroeid en dit stimuleerde in 1931 de oprichting van organisaties zoals de Vlaamsche Jongeren Vredes-Aktie en een afsplitsing daarvan: de Katholieke Jongeren Vredes-Aktie die de Brugse benedictijnenabt Modest (Alfons) van Assche als geestelijk raadsman kreeg.

Het Verbond der Vlaamse Oud-strijders (vos), getrouw aan de anti-Frankrijktraditie in de V.B., zette zijn schouders onder een krachtige agitatie die elke militaire alliantie met Frankrijk afwees met het oog op een terugkeer naar het neutralisme van vóór 1914. Tegelijkertijd kwam het Belgisch leger onder pacifistische kritiek te liggen. De Vossen stelden voor het te reduceren tot een min of meer civiele organisatie die een landsverdediging met niet-militaire middelen moest voorbereiden. De Vossen konden daarbij de invloedrijke IJzerbedevaarten, met figuren als Frans Daels en Filip de Pillecyn, als kanaal gebruiken. Dat dit tevens paste in een anti-Belgische optiek is een feit. De Belgische staat opnieuw een neutraal statuut opleggen en de gevechtswaarde van de strijdkrachten drastisch reduceren betekende tevens, gewild of ongewild, een steun aan het groeiende revanchisme in Duitsland. Niet alleen de antimilitaristische en pacifistische traditie hadden greep op de V.B. Er was ook de invloed van het activisme dat indertijd wel geweld en dwang als machtsmiddelen had aanvaard en de toepassing ervan bij de bezetter had gepropageerd. Verscheidene vooraanstaanden zoals August Borms en Leo Meert(-de Mullewie), hadden er bij de Duitse bezetter voor gepleit om tegenstanders – ook flaminganten – gevangen te zetten en te deporteren. Dit was niet enkel als straf bedoeld, deze gijzelaars dienden ook om de hen vijandiggezinde

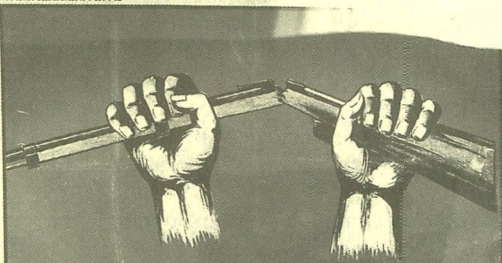
Vlaamse bevolking te intimideren. Met knuppels gewapende knokploegen, een eigen Vlaamse rijks-wacht en een geheime dienst – weliswaar onder Duitse supervisie – moesten hen de dwangmiddelen verschaffen om hun heerschappij in Vlaanderen te vestigen. Dat kon alleen met de methodes van een politiestaat.

Toen het na de zomer van 1918 duidelijk werd dat de Duitsers zich moesten terugtrekken, werd gerekend op de geradicaliseerde soldaten van de Frontbeweging om, met dreiging van geweld, institutionele hervormingen door te drukken. Deze activistische optie stond ver verwijderd van het principiële pacifisme en het antimilitarisme. Zij werd in de naoorlogse tijd verder gepropageerd door een hele reeks bladen en organisaties. Deze stroming plaatste vraagtekens bij de draagwijdte van het flamingantisch antimilitarisme dat slechts een wapen mocht zijn tegen de Belgische staat en afgewezen werd wanneer het de eigen Vlaams-nationalistische machtsopbouw belemmerde.

Deze Vlaams-nationalisten van anti-Belgische strekking opteerden dus voor de ontwikkeling van een eigen Vlaams militarisme dat zich uitte in georganiseerde knokploegen en partijmilities. Deze keuze werd mede gemotiveerd door een antidemocratische ideologie en gevoed door het Italiaanse en Duitse voorbeeld. In die landen was duidelijk aangetoond dat straatgeweld en intimidatie een valabele weg waren naar het veroveren en behouden van de politieke macht. De flamingantische antimilitaristen en pacifisten betreurden deze ontwikkeling en ze verzetten zich jarenlang verbeten tegen deze sluipende militarisering en fascisering van de anti-Belgische beweging. In de jaren 1930 verloren ze echter zienderogen terrein. Bovendien sloten vele flaminganten uiteindelijk de ogen voor het militarisme in eigen kring en ze richtten hun agitatie uitsluitend tegen de Belgische regering en tegen de geallieerden van de Eerste Wereldoorlog. Dat betekende in de praktijk een steun aan de militaire opkomst van het nationaal-socialistische Duitsland dat, zeker vanaf 1936, openlijk de ontwapeningsbepalingen van Versailles aan zijn laars lapte en het Europese diplomatieke veiligheidssysteem op de helling zette. Voor de overtuigde antimilitaristen en pacifisten in de V.B was dit een onrustbarende ontwikkeling. Adolf Hitler en Benito Mussolini hadden hun pacifisten en antimilitaristen mond-dood gemaakt. De Duitse pacifisten die op hun vlucht via België passeerden, waarschuwden dat dit ook in Vlaanderen zou gebeuren als de gelegenheid zich voordeed.

DE TWEEDE WERELDOORLOG

Na de Duitse inval werd de pacifistische stroming verplicht zich koest te houden. Nu de Duitsers opnieuw de lakens uitdeelden op het Belgische grondgebied en mochten rekenen op militaire en poli-

OORLOG AAN DEN OORLOG!

MAANDAG 10 NOVEMBER 1930, te 7 uur

Groote Betooging

FAKKEEL- EN LAMPIONSOPTOCHT

**Tegen den Oorlog - Tegen het Fascisme
Voor Algemeene Ontwapening
Voor verbroedering onder de Volkeren**

Na de betooging GROOTE VREDESMEETING

In het Feestlokaal "VOORUIT", St-Pieternieuwstraat

**Sprekers: ALICE HEYMAN
KAMIEL HUYSMANS
GUST. BALTHAZAR**

De betooging wordt gevormd op de Vrijdagmarkt te 8 1/2 u.

Verboden te overijpikken voor 10 November

WEGWIJZER : Leuvense, Gravenmarkt, Kerkhof, St.
Vedert, Dinsdag, Rijk, Vrijdag, Kerkhof, St.
Wapenmarkt, St. Pieternieuwstraat

Belgische Werklieden
Afdeling Gent

De socialisten kenden een sterke antimilitaristische traditie met het gebroken geweer als symbool. Zij zagen echter een groot gevaar in het opkomende fascisme. (DE STANDAARD/HET NIEUWSBLAD)

tieke collaboratie vanwege de Vlaams-nationalisten, waren flamingantisch antimilitarisme en pacifisme immers "volksvijandig" en dus verboden.

Een deel van de antimilitaristen en pacifisten die in de jaren voordien geageerd hadden tegen het Belgisch leger stapte in de collaboratie, waarbij het Verbond der Vlaamse Oud-strijders (vos) de voorhoederol op zich nam. In de vroege jaren 1930 had het vos nog zeer scherpe kritiek geformuleerd op de gewelddadige en militaristische aspecten van het nationaal-socialistische Duitsland. De organisatie werd evenwel geïnfiltréerd door overtuigde aanhangers van het Vlaamsch Nationaal Verbond (VNV) die het antimilitarisme en de agitatie tegen Frankrijk slechts bevorderden om zodoende de Belgische staat en de francophonie te verzwakken. Naar het einde van de jaren 1930 werd het parlementaire regime in de antimilitaristische publicaties hoe langer hoe meer voorgesteld als een oorlogsbevorderend politiek systeem. De band met de democratie werd daardoor verder verzwakt.

Ook na mei 1940 werden de Vlaamse oud-strijders een verlengstuk van de VNV-collaboratie. Het vos begon te werven voor de Vlaamse Wacht, een militaire formatie die, onder Duits bevel, installaties van militair belang zou beschermen tegen sabotage. In het nastreven van zoveel mogelijk macht onder de Duitse vleugels, waren pacifisme en anti-

militarisme, volstrekt onproductieve overtuigingen en zij werden dus gezwind overboord geworpen. De Vlaamse oud-strijders stapten onder meer in de militaire collaboratie omdat het de mogelijkheid bood om een jonge generatie aan zich te binden door hen, via de Vlaamse Wacht, een baan te bieden en meteen een gewapend instrument ten dienste van de Vlaamse collaboratie in handen te hebben.

De IJzerbedevaarten werden, onder leiding van Frans Daels, eveneens een element in de propaganda van de Vlaams-nationalistische collaboratie met de Duitsers en de ideologische keuze voor het nationaal-socialisme. Net zoals bij vos bleef een deel van de oude retoriek in gebruik: dit engagement werd voorgesteld als een noodzakelijk vervolg van de strijd tegen het verdrag van Versailles, tegen het westers munitiekapitaal en de bewapening. Onder leiding van Adolf Hitler en Duitsland zou een nieuwe maatschappijordening worden doorgevoerd die eindelijk sociale rechtvaardigheid, volksnationale samenhang en internationale vrede zou garanderen.

Er werd slechts gecollaboreerd door een, zij het aanzienlijke, minderheid. Omdat precies de meest notoire antimilitaristen de collaboratie instapten en een deelname aan de oorlog van Vlaamse soldaten

Vlaanderen weigert deze maal « mee te spelen »

De Vlaams-nationalisten stelden de internationale toestand voor als een antagonisme tussen een fascistisch en een democratisch blok, respectievelijk geleid door nationaal-socialisten en door communisten. Vlaanderen moest zich in deze strijd neutraal houden. (prent: De vos 13 maart 1938).

aan de zijde van Duitsland bepleitten, werden het vooroorlogse antimilitarisme en pacifisme grondig gecompromitteerd in de ogen van de bevolking. Zeker toen alsmaar duidelijker werd dat het nationaal-socialistische regime verantwoordelijkheid droeg voor grootschalige misdaden. De periode na 1945 was, in tegenstelling met die van na 1918, helemaal niet bevorderlijk voor het herleven van pacifisme en antimilitarisme. Het "dat nooit meer!" werd na 1945 in Vlaanderen niet pacifistisch ingevuld en verzoende integendeel een hele generatie met de strijdkrachten.

Er werden nog meer tradities verlaten. Het Belgisch neutralisme dat reeds in de 19de eeuw een comfortabele basis aan de vredesbeweging had geboden, werd geliquideerd toen de Belgische regering en de bevolking ervoor opteerden om het westerse oorlogsbondgenootschap verder te zetten. België koos voor lidmaatschap van de West-Europese Unie (WEU) en de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO). Die militaire allianties werden aangevuld door de intrede in de Europese economische en politieke samenwerkingsverbanden.

KOUDE OORLOG

Na de vernietiging van het nationaal-socialistische Duitsland laaide de tegenstelling tussen het communisme en de westerse democratie opnieuw hoog op. De heersende elite in het Westen had de neiging elke groep krediet te geven voor zover ze op het vlak van anticommunisme betrouwbaar genoeg was. Vele gewezen collaborateurs profiteerden hiervan en konden zich zo terug integreren in de Vlaamse samenleving. Zij begonnen opnieuw bepaalde propagandavoorstellingen uit de oorlogstijd te cultiveren. Gezien de herlevende nationalistische strekking in de V.B. gedeeltelijk werd gedragen door militanten die tijdens de oorlog nazi-Duitsland hadden gesteund, was er in deze kringen evenmin plaats voor pacifisme en antimilitarisme.

Vlaamsgezind Vlaanderen steunde de confrontatiepolitiek met de gevreesde Sovjet-Unie; de pacifistische en antimilitaristische tendensen in de V.B. werden weggedrukt en verschoven in België bijgevolg grotendeels naar de Franstalige en uiterst linkse hoeken van het politieke landschap. Af en toe viel er in flamingantische middens wel een bedenking te lezen bij de omvangrijke bewapening die in Europa werd opgebouwd en bij de kernwapens in het bijzonder. Dit was niets meer dan een sporadische uiting van ongerustheid en werd niet gedragen door een pacifistische beweging. Zo waren er ook wel eens wrange opmerkingen over de aanwezigheid van Britse troepen in de Kempen, omdat ze zulke grote stukken land nodig hadden. Ondertussen werd het Belgisch leger opnieuw het onderwerp van de taalstrijd omwille van de Franstalige dominantie in het officierenkorps. Dat zou nog vele jaren zo blijven. In dat verband viel er af en

toe ook wel eens een onvertogen woord over uitingen van sabelslijperij in de strijdkrachten. Maar ook dat was niet echt een uiting van een herlevend antimilitarisme binnen de V.B.

In het buitenland werd er sinds het einde van de jaren 1940 wel krachtig geageerd tegen de kernwapens die sinds de bom op Hiroshima de militaire confrontatie tussen Oost en West beheersten. Deze activiteiten werden gedragen door de communistische partijen en hun mantelorganisaties, al waren er ook vele prominente pacifisten bij betrokken. In tegenstelling tot de jaren 1920 en 1930 bestonden er vrijwel geen contacten met de V.B. Deze agitatie werd in flamingantische kringen ervaren en voorgesteld als een afbreuk aan de westerse bewapeningsinspanning die nodig was om het sovjetgevaar te keren.

De collaborateurs werden in flamingantische kringen al na relatief korte tijd gerehabiliteerd. Het Vlaamse pacifisme en antimilitarisme, die tijdens de bezetting werden geslachtofferd, bleven veel langer en intenser het slachtoffer van afwijzing binnen de V.B. Deze stromingen zouden immers, indien ze werden getolereerd, enerzijds de weg kunnen openen voor communistische beïnvloeding en anderzijds aanzetten tot een kritische benadering van het collaboratieverleden en dat werd binnen de V.B. door velen niet gewenst.

Opmerkelijk was dat in Franstalig en vrijzinnig België er ondertussen niet-communistische organisaties ontstonden die wel kritisch stonden tegenover militarisme en het gebruik van geweld in de internationale betrekkingen. In de V.B bleef enkel het piepkleine Berten Fermont-Herdenkingscomité overeind. Dat was de voortzetting van de vooroorlogse Katholieke Jongeren Vredes-Aktie. De uitstraling was gering maar het bleef vrijwel de enige ontmoetingsplaats waar Vlaamsgezindheid aan een door Gandhi geïnspireerd pacifisme kon gekoppeld worden. Er was dus toch iets overgebleven uit de jaren 1930.

AANSLUITING BIJ NIEUWE SOCIALE BEWEGINGEN

Vanaf het einde van de jaren 1950 veranderde het politieke landschap in België. De afloop van de schoolstrijd deed de tegenstellingen tussen katholiek en vrijzinnig mildereren. Het Vaticaanse concilie zorgde daarnaast voor een veel minder gesloten katholicisme. De Kerk werd meer werelds en gebruikte een meer 'bevrijdende' retoriek. Het economisch zwaartepunt verschoof geleidelijk verder naar Vlaanderen toe. Door de groeiende Europese samenwerking en het Noord-Atlantisch bondgenootschap zat België in een stabiele veiligheidspositie. Die comfortabele positie betekende een sterke stimulans voor het federaliseringsdebat. Bovendien toonden de sovjets zich naar West-Europa toe lang zo agressief en ontoegankelijk niet meer en kon er gesproken worden van een zekere ontspanning.

Een nieuwe generatie met een hogere scholingsgraad trad toe tot de V.B. en gaf de beweging sterke impulsen. De flaminganten van deze nieuwe golf zagen hun inzet niet meer als een versterking van het katholieke karakter van Vlaanderen en vertoonden een zekere openheid naar vrijzinnigen uit kringen rond de liberale en de socialistische partij. Deze numerieke aangroei drukte de uiterst-rechts georiënteerden, die vasthielden aan het ideeën-goed dat de collaboratie had gedomineerd, binnen de beweging naar de achtergrond. Daardoor kwam er inhoudelijk ruimte vrij in de V.B.

Rond het einde van de jaren 1950 kwamen de kernwapens opnieuw in de actualiteit door de anti-atoommarsen. In Vlaanderen kenden deze acties, overgewaaid uit Groot-Brittannië, maar weinig populariteit voornamelijk omdat ze door Franstalige linksen werden gepropageerd. Zij hadden zich gegroepeerd in de Belgische Unie voor de Verdediging van de Vrede (BUVV). Na 1962 werd de vraagstelling rond de aanwezigheid van kernwapens opnieuw sterk gestimuleerd. De Cubaanse raketencrisis had aangetoond hoe gevaarlijk die wapens wel waren en er werd gevreesd dat zelfs een relatief klein incident, op heel korte termijn, onvoorstelbaar vernietigende gevolgen kon hebben op wereldschaal.

Aan de zijde van de BUVV begon men te beseffen dat er nu ook in Vlaanderen mensen rondliepen die zich ernstig vragen stelden bij de westerse veiligheidspolitiek. De Unie organiseerde in de loop van 1963 een "Vlaams gesprek over de vrede", dat groepen en mensen die tot dusver afzijdig waren gebleven tot actie wou aanzetten. De leidende figuren van de BUVV begrepen dat een dergelijk initiatief enkel kon lukken indien voor een exclusief 'Vlaams' karakter van een eventueel samenwerkingsverband werd geopteerd.

De communistische en Franstalige drukkingsgroepen die zich met de bewapeningswedloop bezighielden, beriepen zich onder meer op het verzet tijdens de Tweede Wereldoorlog; zij toonden en voelden zich dus erg 'Belgisch'. Dat was ook zo voor de 8 Mei-beweging die zich, in de loop van 1962, ontwikkelde onder stuwing van organisaties uit de socialistische en katholieke arbeidersbeweging. Deze beweging gebruikte de datum van de overgave van Duitsland als aangrijpingspunt om het publiek te wijzen op de gevaren van de bewapening en het militarisme.

Dat maakte hen weinig aantrekkelijk in de kringen van de V.B.; Vlaamsgezinden hadden een heel ander beeld van de voorbije wereldoorlog. Toch werd ook daar gezocht naar historische voorbeelden die een kritischere houding tegenover de kernbewapening konden legitimeren. Zij werden gevonden door een mythisch beeld van de Frontbeweging te scheppen: een Frontbeweging waar de jonge Vlaamsgezinde elite de volksmensen had ontmoet

en waar de V.B. een sociale beweging was geworden. Daarnaast werden **Het Vlaamsche Front** en de **IJzerbedevaarten** van de jaren 1920 met hun boodschap van "Nooit meer Oorlog" en hun internationalistische uitingen gepropageerd als richtinggevende voorbeelden. De IJzerbedevaarten slaagden erin om, vanaf het einde van de jaren 1950, opnieuw een sporadisch "Nooit meer Oorlog" te doen weerklinken. Voor het overige bleef de kritiek vanuit de V.B. op de Belgische strijdkrachten louter en alleen gaan over de benadeling van Nederlandstaligen in het hogere kader.

Nochtans zou de V.B. volop profiteren van de vernieuwingstendensen van de jaren 1960, die zich in de **Vlaamse Volksbeweging** en vooral in de **Volksunie** (VU) konden manifesteren. De VU begon vanaf dan veel meer stemmen te halen en werd vanaf de verkiezingen van 1965 een politieke machtsfactor. Zij stelde zich programmatorisch uitdrukkelijk open voor nieuwe bekommernissen zoals de Derde Wereld, de natuurbescherming, de milieuzorg en ook het pacifisme en antimilitarisme. Het militaire ingrijpen van supermachten en de hardhandige onderdrukking van allerhande nationale ontvoogdingsbewegingen werd scherp aangeklaagd. Zo werd de Spaanse dictator Franco de kop van Jut omdat hij de Basken en de Catalanen elke vorm van zelfbeschikkingsrecht ontzegde. De VU kon zo vele dragers van politieke vernieuwing in de jaren 1960 aantrekken. Dat verschijnsel zette zich gedeeltelijk ook door in de zogenaamde niet-partijpolitieke V.B., die daardoor een heel ander imago en karakter ging vertonen en die zich opnieuw actief inzette op de terreinen die eerder uitsluitend door de niet-flamingantische vredesbeweging werden bewerkt.

DE COMMUNAUTARISERING VAN DE KRITIEK OP HET VEILIGHEIDSBELEID

De herrie die begin 1973 de hervormingsplannen van minister van landsverdediging **Paul vanden Boeynants** veroorzaakten, toonde aan dat Vlaanderen niet langer afzijdig bleef in het debat over het veiligheidsbeleid. De minister wenste een klein slagvaardig en technisch hoogwaardig beroepsleger voor de gevechtszone in Duitsland, gesteund door een achterhoede van dienstplichtigen die vooral de binnenlandse veiligheid zou verzekeren. Daarbij zou de mogelijkheid van uitstel van legerdienst tot na de studies worden afgeschaft. Deze voorgenomen hervorming zorgde voor een massale betogingsgolf van de studenten, gesteund door vele **flamingantische** organisaties. De minister moest bakzeil halen. Vanaf dan was de Vlaamse publieke opinie alert voor al wat het departement van landsverdediging betrof. Aan de kant van de militairen werd de protestgolf geïnterpreteerd als een herleving van het oude antimilitarisme in Vlaanderen. Het versterkte in elk geval binnen de V.B. het

STOP DE BELGISCHE WAPEN- HANDEL

17 NOV. 1979

PROTESTMARS

ZEEBRUGGE~

Begin om 15 u 30
Pieter Troost aan Zeebrugge

BRUGGE

Slotmanifestatie om 17 u
Simon Stevinplaats Brugge

De wapenhandel zou vanaf de jaren 1970 leiden tot een communautair strijdpunt, omdat het protest vrijwel geheel in Vlaanderen te situeren viel, terwijl de wapenindustrie voornamelijk in Wallonië geconcentreerd is. (AMSAB)

beeld van het leger als een te verafschuwen instelling, maar het betekende niet dat de flaminganten de initiators van dergelijke strijdpunten werden of dat zij de enigen waren die op de kar konden springen. Zij konden er echter politiek gezien het meest garen bij spinnen. Er deed zich een omgekeerde beweging voor dan in de jaren 1940-1950 tot de eerste helft van de jaren 1960, toen vooral de Franstaligen bedrijvig waren op het terrein van bewapening en veiligheidspolitik. Nu namen de Vlamingen het voortouw maar het effect bleef hetzelfde, namelijk het uit elkaar groeien van de mentaliteit in Noord en Zuid. Vanzelfsprekend droeg dit bij tot de verdere Vlaamse en Waalse natievorming en de uitholling van de verknochtheid aan de Belgische staat.

De agitatie tegen de hervormingsplannen van minister Vanden Boeynants had ervoor gezorgd dat de strijdkrachten voor het voetlicht van de politieke schijnwerpers terechtkwamen; zij zouden er niet meer uit verdwijnen. In de winter 1974-1975 kwam er een nieuwe protestgolf, ditmaal tegen de vervanging van de starfighter-gevechtsvliegtuigen van de luchtmacht. Aan het nieuwe contract hing een prijskaartje van 30 miljard. De agitatie werd be-

kend onder de slogan "Neen aan de 30 miljard!". De Volksunie (VU) en de bij deze partij aanleunende organisaties waren opnieuw nadrukkelijk aanwezig.

Ook tegen de wapenhandel kwam een nieuwe protestcampagne op gang. In 1968 werd er in Nigeria een bloedige burgeroorlog uitgevochten waarbij het afgescheurde Ibo-land Biafra, de duimen moest leggen. In Vlaamsgezinde rangen ging alle sympathie naar Biafra. België beweerde dat het aan geen van deze partijen wapens leverde maar het neerstorten van een SABENA-vrachttoestel nabij de Nigeriaanse hoofdstad Lagos toonde aan dat dit wel degelijk gebeurde. Vanaf dan zou een groep Derde Wereld-militanten, aangevuld door uiterst linkse groeperingen, zich onledig houden met het aanklagen van Belgische wapentransporten naar de Derde Wereld. Op politiek vlak kreeg deze beweging vooral steun van VU-parlementsleden in de oppositie.

De komende jaren volgden onthullingen en prikacties elkaar op. Op 9 februari 1977 werd het Actiecomité Neen aan de Wapenhandel – Omschakeling Wapenindustrie opgericht. Dit brede samenwerkingsverband concentreerde zich op de wapenhandel met de Derde Wereld en probeerde de Belgische wapenindustrie, door concrete plannen voor omschakeling naar civiele productie, te elimineren. Deze agitatie werd gedragen door allerlei vredesorganisaties, groepen die zich met de Derde wereld – en in het bijzonder met Latijns-Amerika – bezighielden. Het waren allemaal Vlaamse organisaties en ook hier viel er weer krachtige steun vanuit de VU te noteren.

De wapenhandel was vooral zichtbaar op de kaaien van de Vlaamse havens, terwijl de wapenproductie voornamelijk een Waalse en Brusselse aangelegenheid was. Dit pacifistisch strijdpunt werd zo ge-

Vanaf 1979 zouden de rakettenbetogingen grote massa's mensen op de been brengen. De VU steunde deze manifestaties maar werd daarin niet gevolgd door de zogenaamde niet-partijpolitieke beweging. Die zag in de betogingen een aanslag op haar traditionele anticomunistische standpunt. (WIJ)

makkelijk omgebogen tot een breekijzer dat de tweespalt tussen Franstaligen en Vlamingen kon vergroten. De agitatie in de V.B. tegen de wapenhandel werd slechts gedeeltelijk gemotiveerd door pacifistische overwegingen. Dit bleek uit de grote zorg die besteed werd aan het uitbreiden van de wapenindustrie op Vlaamse bodem via de compensatieregeling. De **Flemish Aerospace Group** (FLAG) profileerde zich als een drukkingsgroep die zoveel mogelijk overheidsgeld naar Vlaamse bedrijven moest trekken. Ook dat werd voorgesteld als V.B. Dat dit in de eerder traditionele V.B., waar de affiniteit met het **Vlaams Economisch Verbond** groot en die met de Nieuwe Sociale Bewegingen gering was, met een goedgunstig oog werd bekeken is een feit. FLAG-woordvoerder en oud-luchtmachtkolonel **Herman Candries** werd trouwens door de VU als verruimingskandidaat binnengehaald.

In deze sector van Nieuwe Sociale Bewegingen was overigens zogoed als niets meer op Belgisch vlak georganiseerd. Opmerkelijk was dat organisaties die in het bevorderen van de Vlaamse natieopbouw hun hoofdbezigheid zagen, vrijwel geheel ontbraken. De verwevenheid met de V.B. was veel geringer dan in de jaren 1930. Er bestond slechts een vrij losse band tussen de nieuwe golf van pacifisme en antimilitarisme en de V.B. Enkel vanuit de VU en de **Volksunie-Jongeren** kwam er overtuigende steun. In deze kring situeerde zich ook de Vlaamsgezinde Aalsterse geneesheer Jef de Loof, de drijvende kracht achter de Medici tegen Atoomwapens. Het **IJzerbedevaartcomité** en het **Verbond der Vlaamse Oud-strijders** betuigden verbaal steun, die echter intern zwaar werd gecontesteerd waardoor zij organisatorisch buiten de samenwerkingverbanden bleven. Belangrijke onderdelen van deze Nieuwe Sociale Bewegingen wensten overigens helemaal geen toenadering tot de V.B. en dat leefde omgekeerd ook zo in de niet-partijpolitieke V.B.

De grote betogingen in de loop van de eerste helft van de jaren 1980 tegen de plaatsing van nieuwe kernwapens op Europees grondgebied – waaronder België – toonden aan dat de problematiek vooral in Vlaanderen mobiliserend werkte. Die grotere betrokkenheid van Vlaanderen was nog sterker aanwezig in de agitatie tegen de wapenhandel, die uitstekend paste in het Vlaams-nationalistische streven om de Belgische staat te discrediteren als immoreel en te ondergraven door de Waalse steun aan de wapenhandelaars aan te klagen. Langs Franstalige kant werd die agitatie beschouwd als een poging om het zo al sterk verzwakte industriële weefsel verder te ondergraven door de uitvoer van de Waalse wapenbedrijven sterk te beknotten. Deze tegenstelling leidde in 1991 tot een regeringscrisis, die werd opgelost door een verdere communautarisering van het exportbeleid aangaande wapens.

LITERATUUR: A.L. Faingnaert, *Verraad of zelfverdediging?*,

1933; – F. Lehouck, *Het antimilitarisme in België 1830-1914*, 1958; – L. Wils, *Het ontstaan van de Meetingpartij te Antwerpen en haar invloed op de Belgische politiek*, 1963; – H.J. Elias, *25 jaar Vlaamse Beweging 1914-1939*, 4 dln., 1969; – A. Willemsen, *Het Vlaams-nationalisme. De geschiedenis van de jaren 1914-1940*, 1969²; – G. Provoost, *Vlaanderen en het militair-politieke beleid in België tussen de twee wereldoorlogen. Het Frans-Belgisch militair akkoord van 1920*, 2 dln., 1976-1977; – N. Lubelski-Bernard, *Les mouvements et les idéologies pacifistes en Belgique 1830-1914*, ULB, onuitgegeven doctoraatsverhandeling, 1977; – G. Provoost, *De Vossen. 60 jaar Verbond van Vlaamse Oudstrijders (1919-1979)*, 1979; – R. Vanlandschoot, *Michiel Vandekerkchove. Leven en werk*, 1980; – E. van den Begin, *De vredesbeweging in Vlaanderen*, 1983; – Daels: *weerbaarheid. Landsverdediging met niet-militaire middelen*, 1983; – M. Lamot, *Voorgeschiedenis en ontstaan van pacifistische bewegingen in Vlaanderen (1919-1931)*, KUL, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, 1984; – *Het Belgisch raketendossier 1979-1984*, 1985; – L. de Vos, *Het effectief van de Belgische krijgsmacht en de Militiewetgeving, 1830-1914*, 1985; – A. Smits, *Dom Modest Van Assche. Kersten en Vlaming*, 1986; – A.E. Eyckerman, 'De Vlaamse dienstweigeraars tussen de twee wereldoorlogen', in *Vlaams Archief: Jaarboek Vlaamse Beweging 1987* (1987), p. 239-257; – L. Vandeweyer, *De strijd tegen de wapenhandel*, 1990; – R. Vanlandschoot, 'Dom Modest Van Assche', in *WT*, jg. 49, nr. 2 (1990), p. 103-120; – E. van Neygen, *Wegbereiders. Portretten van Vlaamse pacifisten*, 1990; – L. van Molle, 'Vlaamse beweging of vredesbeweging? De peripetieën van een herderlijke brief 1921-1925', in *WT*, jg. 51, nr. 1 (1992), p. 17-28; – R. Burgraeve, J. de Tavernier en L. Vandeweyer (eds.), *Van rechtvaardige oorlog naar rechtvaardige vrede. Katholieken tussen militarisme en pacifisme in historisch-theologisch perspectief* (Kadoc-studies, nr. 15, 1993); – L. Reyckler (ed.), *Een onvoltooid beleid. De Belgische buitenlandse en defensiepolitiek 1830-2015*, 1993; – B. de Wever, *Greep naar de macht. Vlaams-nationalisme en Nieuwe Orde. Het VNV 1933-1945*, 1994; – L. Vandeweyer, 'De beperking van de wapenhandel. Een voorbeeld van beïnvloeding van de politieke agenda vanuit ontzuilde drukkingsgroepen', in *Res Publica*, nr. 1 (1995), p. 79-92.

LUC VANDEWEYER